

Synpunkter på Arkitektur Stockholm dnr 2010-11401-51

I SvD skrev Elisabet Andersson

Arkitekturpolicy utan klara visioner. Dokumentet är vagt och beskriver självklarheter, ett fattigdomsbevis. Ordet egenart nämns inte. Hur påbyggnader ska hanteras förblir oklart, skriver hon. Och hon kallar påbyggnaderna i Riksbankens närhet (det av Stadsbyggnadsgruppen kritiserade förslaget för Galleriakvarteret, Trollhättan 29-33) för en vårdslöshet. Liknande synpunkter har framförts från andra experter, liksom ännu mer kritiska omdömen. Vi instämmer.

Allmänna synpunkter

Förslaget är vagt. Det öppnar för att stadsbyggnadsnämnden, under pressen att öka byggandet, kan godta byggherrars planförslag även om de strider mot riksintresse och ogillas av en majoritet ibland allmänheten. Vi kan även fortsättningsvis få se detaljplaner med formuleringar som *Påverkan på känsliga kultur- och skönhetsvärden får ändå anses måttligt, varför planförslaget kan antas.*

Utvecklingen av urbanitet och skönhet har länge nog bromsats av den 80-åriga modernismens strama arkitektur och frånvaro av stadsmässig funktionsblandning. Inte ett ord sägs om att svenska och utländska undersökningar visar att en stor majoritet ogillar detta. Man vill i stället vill ha funktionsblandning och skönhet med den oändliga variation som kan skapas med naturfärger, naturmaterial, geometriska former och dekoration. Det gjordes när vår innerstad byggdes och med samma palett görs det i vår tid med helt nya uttryck i olika städer.

Arkitektur Stockholm borde visa vägen till en ny epok och avsluta den överrepresenterade modernistiska epoken. I stället öppnar man för fortsatt urholkning av Stockholms identitet och värden.

Det bästa i dokumentet är att man upprepat skriver om tidigt och utvecklat samråd. Wild card till arkitekter vid tävlingar är bra och bör utnyttjas för att få in arkitekter som skapar ny varierad och vacker arkitektur enligt föregående stycke.

Hänsyn till befintliga värden framhålls och hur man kan kringgå dem *Exempel:*

Utgångspunkt i Stockholms identitet och kulturhistoria, står det, men inte om det avser de senaste 60 årens avskalade lådor, eller stenstaden, eller något annat. Identiteten kan kringgåas: *"Stockholms identitet ska tillföras nya tolkningar utifrån nya ideal ... I stället för upprepning av typologier och formspråk ...".* De "nya idealen" i det som byggs idag är nästan enbart det gamla 'modernistiska' idealet, som permanentats av arkitektutbildningen och bygg- och fastighetsoligopolens intressen.

Stadens siluett, som följer skärgårdsöarnas topografi, med malmarnas sammanhållna skala med 5-6 våningars höjd och enstaka torn, har skapat en tät, blandad och attraktiv urban miljö med stor flexibilitet och stark identitet, skriver man. Men det kan kringgåas: *City utgör undantag med*

kvartersstora byggnader med större höjd- och breddskala” ... även i innerstadens kant: ”Storskalig stadsförnyelse i Nordvästra Kungsholmen, Hagastaden, Liljeholmen och Kista ... visar att en förändring av rådande höjdskala kan prövas i stadens utpekade tyngdpunkter och utvecklingsområden.” Det är redan tillämpat i stor skala utan hänsyn till att de flesta människorna i dessa stadsdelar kan antas ha samma önskan om hur en stad ska se ut och fungera, som de som har kunnat välja innerstaden. Honnörsordet ’utgå från platsen’ saknas i texten.

”I de äldsta delarna ... med utblick över centrala inlopp och i malmarans stenstadskvarter **är siluetten känslig för skalförskjutning.**” ... Det kan kringgås: Här finns ”*få möjligheter att bryta sig ur befintlig skala. Endast projekt av stort allmänt intresse som uppvisar särskilt hög arkitektonisk kvalitet och relevans kan prövas här ...*”. Det är dolt vad som avses med stort allmänt intresse och kvalitet och relevans. En präktig gummiparagraf! Stockholm Waterfront och åbyggnaden i kv. Loen och visar att vi riskerar fortsatt urholkning av Stockholms identitet.

”Riksintresset Stockholms innerstad ...” kan kringgås: ”*ska utvecklas så att kulturvärdena integreras i strategier för staden som helhet... syftar till ... avläsbara tidsdjup*”, vanligtvis kontraster som förstör helheten. Det förstärks med formuleringar som ”*dynamiskt synsätt ... nutida arkitektur av hög kvalitet*”, vilket brukar bli ’modernistiskt’. Man skriver att City ”*upplevs monotont och storskaligt*”. Men man vill fortsätta: ”*Här kan en väl avvägd volymförändring prövas. ... förutsätter ... god kunskap om närområdet, dess befintliga arkitektur och helhetsverkan för staden i stort.*” Samtidigt lade staden fram förslaget till Galleriakvarterets påbyggnader mm - ett flagrant brott mot riksintresset.

”På- och tillbyggnad ... ska som helhet påverka omgivande stadsmiljö på ett positivt sätt”. Men vid ombyggnad av kontor till bostäder ska man ”låta ... balkonger och takterasser ta plats i gaturummet ... ökad närvaro i stadsmiljön. Senare tiders oestetiska standardbalkonger har förstört arkitektoniskt värdefulla områden i stenstaden. Det ger inga större förhoppningar om att det i fortsättningen skulle kunna ske på ”*ett positivt sätt*”. Dessutom används balkonger mot gatan sällan p.g.a. trafiken, utan gårdssidans lugn föredras.

”Progressiv landskapsarkitektur” öppnar för att kringgå riksintresset med ökad höjd.

Sammanfattning

Med dessa anvisningar om hur man kan kringgå vagt uttalad hänsyn till stadens identitet och estetiska värden öppnar man för fortsatta urholkning/sönderslagningar av dessa. I kombination med rådande arkitekturpraxis kommer det också att ske. **Inte ett ord** om behov av ny praxis.

Många andra städer visar att utveckling kan ske i harmoni med befintliga värden. Det finns också i Stockholm, som på Torsgatan vid Norra bantorget och radhusen på Kärrtorpsvägen.

Inte ett ord sägs om reparativa insatser för redan urholkade värden. Inget sägs om hur man ska lyckas bevara de mest värdefulla äldre delarna av staden. Det större inslaget av egenkontroll av att antikvariska regler följs har lett till erodering av värden i t ex Gamla Stan.

Förorter, nära och yttre. Trots att det är här nästan hela den väntade expansionen måste ske berörs förorterna mycket litet. Det lilla som sägs är bra: ”*Övriga stadsdelar koncentreras förändringar till komplettering och förtätning av befintliga strukturer*”. Men inget sägs om hur, trots att behoven av ökad prisvärd attraktivitet och trivsel är enormt.

Förslag till riktlinjer för omarbetat Arkitektur Stockholm

Föreliggande förslag till Arkitektur Stockholm måste omarbetas med sikte på en utveckling med kvaliteter som omfattas av en stor majoritet. Förslag till riktlinjer för det arbetet:

1. Arkitektur Stockholm ska uttala en tydlig ambition att bygga **vacker, varierad funktionsblandad stad**, i linje med vad en stor majoritet vill ha enligt undersökningar i olika länder, t ex i Lena Steffners avhandling. Folk föredrar naturfärger, naturmaterial, geometriska former (takvinklar, burspråk, etc) och dekoration. Det möjliggör oändlig variation, till skillnad från den rådande gamla modernismens strama funktionalistiska stilideal. Arkitekter och byggherrar som verkar i denna riktning bör bjudas in när det är möjligt.
2. Vi ska alltså **bryta med det funktionalistiska stilidealet**, en så stor förändring att man parallellt behöver ställa krav på förändring av arkitektutbildningen, en utbildning som de facto inte innehåller arbete med traditionsburen arkitektur.
3. **Förnyelse ska ske i harmoni** med existerande kultur- och skönhetsvärden inklusive skärgårdsstadens följsamma silhuett och skala. Inte minst gäller det för påbyggnader. Förnyelse bör i de flesta fall ske i de skalor som gjort den klassiska europeiska stadstyp, som innerstaden var ett exempel på, till ett så framgångsrikt recept.
4. **Staden ska ta fram områdesplaner** för både innerstadens och ytterstadens stadsdelar. Endast om vi tar ett helhetsgrepp på stadsdelarnas utveckling kan vi skapa harmoniska helheter.
5. **Förorter bör förtätas och renoveras i linje med punkt 1 och 4** ovan för att få den täta rumslighet och skönhet som saknas där. Enstaka höghus ger vare sig detta eller de stora volymer som behövs i det växande Stockholm. Det gör däremot byggandet av låg och tät stad. Förtätning inåt i stället för att bygga i uppskattade gröna områden ger det koncentrerade underlag som behövs för service. Prisvärd attraktivitet och minskad segregation är viktiga mål.
6. **Experimenterande arkitektur** bör bejakas på platser där den inte förstör goda delar, d v s där den har att leverera sina kvalitéer utan draghjälp av den klassiska stadens dynamik – vilket under ett halvsekel har eroderat värden i innerstadskvarter.
7. **Urholkade värden i innerstaden ska i möjligaste mån återställas** i samband med renoveringar och nybyggnation. Bevaranderegler bör ses över, liksom tillsyn av att de följs.

Fördjupning per stadstyp är väl beskriven i 1997 års Byggnadsordning. Det är angeläget att denna lever vidare och aktualiseras anknutet till Arkitektur Stockholm. Byggnadsordningen kan då bli ett värdefullt underlag för de områdesplaner som ska tas fram enligt det nya förslaget till planprocess.

Uppföljning. Eftersom riksintressen har kunnat urholkas, och byggnadsordningen ofta inte har efterlevts, bör man tillfoga regler för tillämpning och uppföljning av Arkitektur Stockholm, byggnadsordningen, områdesplaner och andra styrdokument. Det gäller hur väl man bevarar och skapar värden, både på lång och kort sikt, både direkta ekonomiska effekter för staden, boende och företag och svårämbara värden som välbefinnande och restider. Samhällsekonomisk kalkyl bör användas i planering och uppföljning.

Stockholm 130906

Ulf Johannisson, Paula Fortes, Helena Sigander, alla boende i Stockholms kommun